

Wprowadzenie

Gospodarka przestrzenna zajmuje się organizacją przestrzenną systemu społeczno-gospodarczo-przyrodniczego, występującego na różnych poziomach, od lokalnego do globalnego. Znaczący wkład w kształtowanie się (budowę) pola badawczego gospodarki przestrzennej ma wiedza poznawcza i wiedza stosowana wielu dyscyplin naukowych. W procesie krystalizacji gospodarki przestrzennej jako odrębnej nauki istotną rolę odgrywa przejście od ujęć multidyscyplinarnych do ujęć zintegrowanych, zmiana jej funkcji wyrażająca się we wzroście udziału działalności praktycznej nad poznawczą, większe zaangażowanie w rozwiązywanie problemów związanych ze sferą planowania strategicznego i przestrzennego, powstanie nowych specjalności badawczych w reakcji na potrzeby praktyki, rozwój kierunku studiów gospodarka przestrzenna na wyższych uczelniach w ramach przygotowywania kadry o wysokich kwalifikacjach zawodowych.

W dniach 24–26 listopada 2016 r. w Poznaniu Instytut Geografii Społeczno-Ekonomicznej i Gospodarki Przestrzennej Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu pod patronatem Przewodniczącego Komitetu Nauk Geograficznych Polskiej Akademii Nauk, Przewodniczącego Komitetu Przestrzennego Zagospodarowania Kraju Polskiej Akademii Nauk, Przewodniczącego Unii Uczelni na rzecz Rozwoju Kierunku Gospodarka Przestrzenna, Przewodniczącego Towarzystwa Urbanistów Polskich oraz JM Rektora Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu i Dziekana Wydziału Nauk Geograficznych i Geologicznych UAM zorganizował konferencję naukową podsumowującą 25 lat doświadczeń badawczych i dydaktycznych związanych z rozwojem kierunku gospodarka przestrzenna na Uniwersytecie im. Adama Mickiewicza w Poznaniu pt. „Gospodarka przestrzenna – kluczowe problemy i koncepcje badawcze, wyzwania praktyki, profil i innowacyjność edukacji”.

Celem konferencji było podsumowanie dorobku naukowego: problemowego i metodologicznego gospodarki przestrzennej w Polsce oraz ocena działań praktycznych, prowadzonych w ramach gospodarki przestrzennej z punktu widzenia ich wkładu w rozwój społeczno-gospodarczy Polski w okresie głębokich przemian i akcesji do Unii Europejskiej. Konferencja stała się okazją do prezentacji dorobku w ww. zakresie zarówno Instytutu Geografii Społeczno-Ekonomicznej i Gospodarki Przestrzennej Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu, jak innych ośrodków, które podjęły podobną działalność, korzystając z doświadczeń dwóch prekursorów w tym procesie: Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza oraz Politechniki Wrocławskiej.

Program konferencji obejmował sesję jubileuszową, dwa panele dyskusyjne poświęcone wyzwaniom badawczym gospodarki przestrzennej w kontekście potrzeb praktyki oraz sukcesom i problemom kształcenia na tym kierunku studiów, a także cztery sesje referatowe. W toku jego realizacji organizatorzy stworzyli warunki do nieskrępowanej dyskusji z elementami konstruktywnej krytyki i refleksji badawczej, która była ukierunkowana na opracowanie aktualnego programu ba-

dawczego w zakresie szeroko rozumianej gospodarki przestrzennej, opartego na zintegrowanych ujęciach, będących wynikiem współpracy i kontaktów w ramach różnych dyscyplin naukowych oraz związków z praktyką. Poruszane problemy wskazywały również na konieczność wykorzystania dotychczasowego doświadczenia w celu opracowania zmodyfikowanej, innowacyjnej oferty dydaktycznej kierunku gospodarka przestrzenna, szczególnie w zakresie zajęć praktycznych i projektowania ładu przestrzennego, także przy uwzględnieniu propozycji i opinii studentów z kół naukowych, uczestników studiów doktoranckich na kierunku gospodarka przestrzenna oraz przedstawicieli praktyki planistycznej i otoczenia społeczno-gospodarczego. Program naukowy konferencji uzupełniła sesja posterowa otwierająca możliwość aktywnego w niej udziału, obok pracowników naukowo-dydaktycznych, także młodych i praktyków, studentom działającym w studenckich kołach naukowych oraz doktorantom.

W kolejnym, 37 numerze czasopisma „Rozwój Regionalny i Polityka Regionalna”, które już od dziecięciu lat jest przygotowywane przez Instytut Geografii Społeczno-Ekonomicznej i Gospodarki Przestrzennej Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu, zebraliśmy wybrane referaty wygłoszone przez uczestników tej konferencji. Struktura tomu obejmuje dwie części nawiązujące do struktury programu konferencji: w pierwszej artykule poruszają współczesne problemy badań w zakresie gospodarki przestrzennej, druga część zawiera prezentacje wybranych innowacji dydaktycznych w obszarze kształcenia na tym kierunku studiów.

Tom otwiera artykuł Jarosława T. Czochańskiego pt. „Asymetria informacji i jej znaczenie w gospodarowaniu przestrzenią”. W artykule zaprezentowano, nieporuszany dotychczas w polskiej literaturze z zakresu gospodarki przestrzennej, temat asymetrii informacji jako zjawiska mającego wpływ na prowadzenie polityki przestrzennej i decyzje lokalizacyjne. Jest ono związane z posiadaniem różniących się zasobów informacji przez strony (podmioty), między którymi zachodzi określona relacja biznesowa, w tym odnosząca się do zasobów przestrzennych. Autor udowadnia, że asymetria informacji wydaje się interesującym i istotnym przedmiotem badań dla gospodarki przestrzennej, którego rozpoznanie na tym polu nauki może dać ciekawe efekty naukowe, poznawcze i praktyczne.

Mieczysław Kozaczko w tekście pt. „Efektywność komunikacyjna miasta zwarte” formułuje tezę, że niepoohamowany wzrost energochłonności i „terenozerności” współcześnie budowanych miast wynika z odejścia od dotychczas utrzymujących się relacji między powierzchnią terenów miejskich a liczbą mieszkańców. W artykule skoncentrowano się na problemie spójności miejskiej struktury. Sięgnięto do teoretycznych podstaw zjawiska przestrzennej spójności ilustrując ten problem na przykładzie kilkunastu zbadanych struktur urbanistycznych. Opracowanie zawiera również wątki praktyczne. W toku dalszej analizy autor przedstawia bowiem narzędzie pozwalające projektantowi śledzić na bieżąco skutki energetyczne podejmowanych działań planistycznych.

Celem kolejnego opracowania autorstwa Anny Kołodziejczak pt. „Koncepcja zintegrowanego rozwoju rolnictwa i wsi a wiejskie obszary funkcjonalne” jest wskazanie roli koncepcji zintegrowanego rozwoju rolnictwa i wsi w badaniach wiejskich obszarów funkcjonalnych. Według autorki przedmiotowa koncepcja

podkreśla konieczność harmonizacji ekonomicznych, społecznych i przyrodniczych aspektów funkcjonowania i rozwoju obszarów wiejskich oraz godzenia indywidualnych interesów mieszkańców tych terenów z celami ogólnymi. W artykule autorka podejmuje udaną próbę wskazania roli koncepcji zintegrowanego rozwoju rolnictwa i wsi w badaniach wiejskich obszarów funkcjonalnych.

W następnym tekście pt. „Wskaźniki udziału obszarów zieleni w wybranych miastach województwa pomorskiego jako podstawa działań programowych i planistycznych” Wojciech Staszek zwraca uwagę na problem istotnego zróżnicowania wielkości wskaźników udziału terenów zieleni w wybranych 15 miastach województwa pomorskiego, podkreślając znaczenie metodyki szacowania ich wartości dla powstawania przedmiotowych różnic. W artykule autor porównuje wskaźniki, systematyzując je w dwóch grupach: pierwszej odnoszącej się do udziału terenów zieleni w powierzchni ogółem miast oraz drugiej określającej wielkość powierzchni zieleni w odniesieniu do liczby mieszkańców. Rezultaty przeprowadzonej analizy są przyczynkiem do dyskusji dotyczącej doboru, optymalizacji i zastosowania odpowiednich miar udziału powierzchni zieleni w miastach.

Artykuł Barbary Korwel-Lejkowskiej i Emilii Topy pt. „Dostępność parków miejskich jako elementów zielonej infrastruktury w Gdańsku”, dotyczy analizy dostępności wybranych parków miejskich dla mieszkańców Gdańska oraz zawiera przykłady możliwości zwiększenia takiej dostępności poprzez rozwój wybranych elementów zielonej infrastruktury. Autorki wskazują, że w porównaniu do pozostałych miast polskich o liczbie mieszkańców powyżej 200 tys. Gdańsk pod względem udziału terenów zieleni urządzonej w ogólnej powierzchni miasta ma jedną z najniższych wartości tego wskaźnika. Rozkład przestrzenny tych terenów jest nierównomierny, stąd dostęp mieszkańców poszczególnych dzielnic do terenów zieleni jest ograniczony i wykazuje istotne zróżnicowanie, co uzasadnia konieczność podjęcia działań interwencyjnych przez władze miasta.

Pierwszą część tomu kończy artykuł Emilii Bogackiej i Anny Sienieckiej pt. „Graffiti jako przejaw aktywności kibiców w przestrzeni miejskiej. Przykład Poznania”. Praca dotyczy graffiti jako przejawu aktywności kibiców w przestrzeni miejskiej na przykładzie Poznania. Badania auterek dotyczą kibiców klubu piłkarskiego Lech Poznań, należących do bardziej aktywnych grup kibiców w Polsce. Szczególną uwagę skupiono na jednym z obszarów Poznania, wśród sympatyków nazywanym „Fyrtlem Północ”. W opracowaniu przedstawiono: rozmieszczenie przestrzenne oraz estetykę wykonania, a także podział tematyczny graffiti w analizowanym obszarze miasta.

Drugą część tomu poświęconą innowacjom dydaktycznym w dziedzinie kształcenia na kierunku gospodarka przestrzenna otwiera artykuł Aliny Maciejewskiej i Wojciecha Bartoszczyka pt. „Innowacyjna oferta dydaktyczna dla kierunku studiów gospodarka przestrzenna na Wydziale Geodezji i Kartografii Politechniki Warszawskiej”. Artykuł zawiera informacje na temat przygotowania i implementacji zintegrowanego systemu kształcenia w zakresie gospodarki przestrzennej, jaki funkcjonuje na Wydziale Geodezji i Kartografii Politechniki Warszawskiej. Autorzy przedstawiają przebieg procesu ewaluacji programu studiów na kierunku gospodarka przestrzenna, którego finalnym efektem było odejście od kształcenia

jednolitego na rzecz uruchomienia dwóch specjalności: środowiskowe uwarunkowania gospodarowania przestrzenią oraz urbanistyka w planowaniu przestrzennym. W zależności od ukończonej specjalizacji absolwenci kierunku posiadają kompetencje, dzięki którym są przygotowani do pracy w jednostkach administracji samorządowej i rządowej, pracowniach projektowych, przedsiębiorstwach działających w obszarze inwestycji i obrotu nieruchomościami, agencjach rozwoju, firmach konsultingowych i doradczych, firmach otoczenia biznesu, instytucjach badawczo-rozwojowych czy instytucjach oraz agencjach Unii Europejskiej.

Kolejny tekst pt. „Koncepcja kształcenia dla potrzeb gospodarki przestrzennej na obszarach morskich i nadmorskich” autorstwa Tomasza Michalskiego, Natalii Sypion-Dutkowskiej i Wiolety Szymańskiej omawia problemy kształcenia w zakresie gospodarki przestrzennej odnoszącej się do obszarów morskich i nadmorskich, które autorzy określają jako specyficzne i bardzo złożone. Dowodzą oni, że w ofercie dydaktycznej brakuje kierunku studiów, który wypełniałby lukę między kształceniem przyrodniczym (oceanografia) a ogólnotechnicznym (oceanotechnika). Stan ten uzasadnia pomysł opracowania specjalności „morskiej” na magisterskich studiach uzupełniających z zakresu gospodarki przestrzennej, której założenia są omówione w przedmiotowym artykule.

Przedmiotowa problematyka kontynuowana jest w pewnym stopniu w tekście Anny Styszyńskiej i Karoliny A. Krońnickiej pt. „Zintegrowane zarządzanie strefą przybrzeżną oraz urbanistyka – projekt nowych specjalności na kierunku gospodarka przestrzenna na Politechnice Gdańskiej”, w którym podejmuje się temat uruchomienia dwóch nowych specjalności na studiach II stopnia kierunku gospodarka przestrzenna na Wydziale Architektury Politechniki Gdańskiej: urbanistyka i zintegrowane zarządzanie strefą przybrzeżną. Autorki zaznaczają, że trzon programu studiów dla obu specjalności jest wspólny i oparty na dotychczasowych standardach kształcenia na kierunku gospodarka przestrzenna realizowanym przez Politechnikę Gdańską. Specjalność urbanistyka ma za zadanie przygotować specjalistów potrafiących, zgodnie z współczesnymi wymogami (m.in. ustawa krajobrazowa, ustawa o rewitalizacji), kształtować struktury funkcjonalno-przestrzenne miast, metropolii i regionów. Specjalność zintegrowane zarządzanie strefą przybrzeżną jest natomiast odpowiedzią na konieczność wprowadzenia Dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady UE ustanawiającej ramy planowania przestrzennego obszarów morskich. Należy podkreślić, że obecnie w Polsce nie kształci się specjalistów w tym zakresie, a tym samym oferta Politechniki Gdańskiej ma charakter unikatowy.

Edyta Masierek i Magdalena Siwirska w artykule pt. „Rewitalizacja jako praktyczny profil kształcenia w ramach kierunku gospodarka przestrzenna” zwracają uwagę na potencjał i potrzeby wynikające z praktyki rewitalizacyjnej jako aktualnie ważnego elementu kształcenia w ramach gospodarki przestrzennej. Autorki podejmują udaną próbę określenia ram przydatnego w praktyce rewitalizacyjnej profilu absolwenta gospodarki przestrzennej. Podkreślają specyfikę koniecznego do przekazania w procesie kształcenia zakresu wiedzy, umiejętności i kompetencji, wskazując rekomendowane dla osiągnięcia efektywnych rezultatów metody nauczania.

Zestawione w niniejszym tomie opracowania stanowią interesujący przegląd kluczowych problemów badawczych dotyczących innowacyjności edukacji w dziedzinie gospodarki przestrzennej. Licząc na przychylny odbiór tych treści, już dzisiaj zapraszam w imieniu społeczności naszego instytutu na kolejne konferencje organizowane w ośrodku poznańskim:

- „Dobre praktyki – w urbanistyce i planowaniu przestrzennym” (29–30 listopada 2017 r.);
- „Nowe problemy badawcze geografii społeczno-ekonomicznej i gospodarki przestrzennej w epoce przemian cywilizacyjnych XXI w.” – konferencja dedykowana pamięci Profesora Zbyszko Chojnickiego, inspiratora i twórcy programu metodologicznego polskiej geografii (11–12 czerwca 2018 r.).

Zapraszamy również do działu nowości wydawniczych autorstwa pracowników naszego instytutu. W niniejszym numerze przedstawiamy monografię pod redakcją Tadeusza Strykiewicza „Ostrów Tumski w perspektywie geograficznej”. To bardzo oryginalne opracowanie zawiera innowacyjne i interesujące podejście autorów do analizy wybranych elementów środowiska geograficznego Ostrowa Tumskiego, stanowiącego jedno z najważniejszych miejsc dla historii Polski, w kontekście 1050 rocznicy Chrztu Polski i powstania państwa polskiego.

Mamy nadzieję, że włączycie się Państwo czynnie w tworzenie kolejnych numerów naszego czasopisma. Należy podkreślić, że znajduje się ono na liście B czasopism punktowanych Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego, w ostatniej ocenie parametrycznej (2015) prawie podwoiło swoje notowania, uzyskując 9 pkt. Zapraszamy i zachęcamy Państwa do nadsyłania propozycji publikacji, informacji na temat nowości wydawniczych, recenzji i głosów polemicznych dotyczących najnowszych wyników badań, a także streszczeń wyróżniających się prac magisterskich z zakresu problematyki rozwoju regionalnego i polityki regionalnej, które mogłyby stać się podstawą do przygotowania artykułów w numerze poświęconym debiutom naukowym. Należy podkreślić, że od ubiegłego roku każdy czwarty numer w roku ma ukierunkowany charakter i jest dedykowany prezentacji wyników badań dotyczących Wielkopolski. Pamiętajmy, że tylko od naszej wspólnej aktywności zależy ostateczny kształt naszego czasopisma, którego kolejny numer trafił właśnie do Państwa.

Przypominamy, że wszystkie zasady dotyczące składania i recenzowania tekstów oraz numery archiwalne czasopisma dostępne są pod adresem rr.amu.edu.pl.

Paweł Churski